

Sak

„Falske“ fornminner

Dok.nr.	Dato	Dokument (type, tittel)	Merknader

FAUNA NORVEGICA

Zoologisk museum
Sarsgt. 1, Oslo 5
Postgiro 2 34 83 65

23.11.1986

Kjære Tom!

Takk for brevet ditt med bilag.

I september 1980 fikk jeg telefon fra Ola Ellingsgard i Ål. Han ringte for å fortelle om sin (nye?) interesse for dyregraver og at han gjerne ville begynne å registrere slike der i fjellområdene. Jeg sendte ham særtrykk og bifalt sterkt denne planen hans. Siden har jeg ikke hørt fra den kanten, men det gleder meg å forstå at han driver på.

Det forundrer meg litt at han ikke kjenner opprinnelsen til slike tuer som du nevner. Da synes jeg at han neppe kan ha vokst opp i nærheten av fjellet. - Helt siden zoologen Per Høst i midten av 30-årene begynte å skrive fra Hardangervidda har "fjellzoologene" vært kjent med uttrykket "rovfugltuer". Høst skrev om dem på opp til 1 meters høyde, (men det vil jeg nesten tvile på). Jeg har også fotografert slike; tror nok at Hardangervidda er særlig rik på slike utkikksplasser for både rovfugler og rev.

Jeg vedlegger kopi fra Hardangerviddeboken fra ifjor hvor du ser en ganske stor tue. Dette fikk meg til å tenke nærmere over denne boken, så jeg tok en kopi av innholdsfortegnelsen (det var jeg som redigerte den, skaffet alle forfatterne, hadde en masse strev med bildene og jobbet i det hele tatt masse med den i ca. 2 år). Det som slo meg nå var at kanskje du og/eller andre arkeologer kunne være interessert i et "billigtilbud" på den. Jeg har en god del bøker liggende med sikte på mulige interesserte kolleger og venner. Normalpris er (var) 297 kr, men gjennom meg får dere den for 200. Øivin Bakke har en innholdsrik artikkel der, men den består egentlig av omtrent det samme som hans artikkel i Skogbruksmuseets årbok 1984. Apropos Bakke så meldte han i 1984 om funn av 300 nye graver den sommeren, hvilket ville si ca. 500 flere enn dem som er satt inn på kartet hans i artikkelen. I 1985 og 86 har vel tallet hans øket ennå en god del, men jeg har ikke snakket med ham siden i vår.

Tilbake til boken "min". Hvis du vil snakke med noen kolleger og noen er interessert, så bare gi meg beskjed.

Kanskje du sender et svar til Ola Ellingsgard? Han sier at han tror at det er mest musvåk som sitter på tuene. Det er det nok ikke. Musvåken fins bare i lavere skogområder. Det er fjellvåken som holder til i fjellet. (De er jevnstore og ligner på hverandre.) På Hardangervidda vil jeg tro at snøuglene i eldre tid var utpregede fugler på disse haugene. Men alle rovfugler bruker dem mer og mindre, - især hvis området er nokså flatt. Og som sagt bruker revene dem også.

Jeg kommer vel innom hos dere en dag igjen snart. Du prøver antagelig å finne ut av den saken med daterte dyregraver i Ringebu?

Ja, vedlagt følger en kopi av artikkelen min i den nye elgboken på Gyldendal. Særtrykk kunne jeg ikke få.

Beste hilsen

Edvard Bakke

*Jo: jeg dømmen →
kanskje feil.
Han kaller det
jo grannetuer.*

*Vedlegg en litt mystisk sak fra Sjødalun,
- en "grannetue" "2"*

GUANOTUER

Edvard K. Barth opplyser at "fjellzoologene" har vært kjent med uttrykket "rovfugltuer" siden zoologen Per Høst begynte å skrive fra Hardangervidda i midten av 1930-årene. Høst skrev om dem opp til 1 meters høyde, men Barth trekker denne høyden litt i tvil. Barth har også fotografert slike. Han tror at Hardangervidda er særlig rik på slike utkikksplasser for både rovfugler og rev.

At det er musvåk som sitter på tuene finner Barth tvilsomt. Han sier at musvåken kun fins i lavere skogområder. Det er fjellvåken som holder til i fjellet. (De er jevnstore og ligner på hverandre.) På Hardangervidda vil han tro at snøuglene i eldre tid var utpregede fugler på disse haugene. Men alle rovfugler bruker dem mer og mindre, - især hvis området er nokså flatt.

Barth viser også til omtalen av rovfugltuer i boken
Hardangervidda
Norges Nasjonalparker 11
Oslo 1985.

Vidare fylgjer eit par foto av fugleplassane med guanodungar.

Dei er på storleik som ei lita maurtue, og ligg på ein plass med vid utsikt. På fargefotoet (dias) syner 2 slike dungar. Den eine ligg nokre m i bakgrunnen til høgre. På svart-kvittfotoet syner berre den eine, på litt større avstand.

Bileta er frå fjellvidda V for stølen Djup, kart Djup 1516 IV rute 47 42, 1250-1300 m o.h.

Fyrste gongen eg oppdaga slike møkdungar i fjellet, var då Inge var med og såg på eit par runde morenehaugar med slik ein spesiell topp, nær tufta ved Skarvanstølen i sumar. Eg hadde tidlegare lagt merke til desse toppane, og jamvel sendt bilete av dei til Elizabeth Skjelsvik etter at ho registrerte Skarvanstøltufta i 1979 (eller -78?). Men fyrst no oppdaga eg at det var fuglegjødsel som laga topp på morena, og frodig vegetasjon.

Det er svært vanleg å sjå rovfugl her i nærleiken, truleg helst musvåk.

Kanskje du kan finne ein ornitolog ved Universitetet, som har interesse av sakene, og som kanskje kan seia noko om fuglearten. Ikkje minst kunne det vera av interesse å høyra om det er kjendt noko namn på slike tuver, enten i fagspråket eller i dialektane.

OE, okt. 1986

"Falske" fornminne.

Det ville truleg vera nyttig å laga ei oversikt over kulturspor som me i dag veit kva er, men som etter ein del år kan koma til å valde mykje hovudbry. Sm til dømes "tuftene" etter alpejegerleiren i fjellet, som eg førde på skjema og la ved registreringane sist - utan nr. Av andre slike, som vel må kallast faste kulturminne, nemner eg i farten:

*/ Torvtak ("torvetuku"), som vedlagte foto syner eit døme på.

Leirtak ("leirtuku"; "leirbrok"), der det vart henta leire til peismuring

Stakkestøde, som det finst ei mengd av rundt i åsar og fjell. Mest ved myrane, der det vart oppsett storrstakkar. Desse hadde oftast gjerde omkring. Enten grøft og voll, tre- eller steingardar. Vonar eg kan få sendt eit foto seinare.

Tuftene er vel det som oftast skaper problem. Om ein har å gjera med forhistoriske tufter, eller tufter etter stølshus frå etterreformatorisk tid. Kan det seiast som ein regel at der eldstaden er tydeleg i eitt hjørna, er det ei tuft frå nyare tid?

Me har eit enormt antal tufter etter stølshus, på heimstølar og langstølar, i åsar og fjell. I haust har eg målt opp og beskrive kort nokre slike. Sjå vedlagte tabell.

*/

Det er truleg ikkje so mykje verdt å bruke meir tid på dette, for vårt arbeid. Men det er nok arbeidsmark for etnologane her.

Tufter etter stølsbuer på Søre-Vatsåsen i Ål.

Tuftene skriv seg frå 14 trebuer på heimstølar.

Måla gjeld ytrekant av mur, som svarar godt til største utvendige mål på laftehus, det vil seia målet frå nov til nov. Dette er kontrollert ved 8 av tuftene, der bua enten står no eller er flutt til kjend stad. I merknadene er det opplyst om tufta har synleg spor etter for-rom, "skjøl" som det heiter i bygdemålet.

Namn på stølen	G.nr/br.nr.	Kartref. M711 1516 II	Mål i m	Retning	Inng. frå	Hjørna for eldstad	Merknader
Øvrestølen	78/14	668 300	6x4,2	A-V	A	NA-re hj.	+ skjøl, 1,6 m
Grønlistølen	78/1	670 305	6,6x5	ANA-VSV	V(?)	NV-re(?)	
Vesleskardet	78/2	667 303	5x4,2	N-S	S	SA-re hj.	+ skjøl, 1,6 m
Håkonstølen	78/2	667 300	5x5	N-S	A	SA-re hj.	
Høyun I	78/2	667 299	5,9x4,3	N-S	S	SV-re hj.	
Høyun II	78/2	666 298	5,8x4,3	N-S	S	SV-re hj.	
N Sirestølen	78/9	664 315	5,5x4,7	N-S	S	SV-re hj.	
S Sirestølen	78/4	665 315	4,9x4,5	N-S	S	SV-re hj.	
Holu	?	663 322	4,2x3,9	N-S	S	SV-re hj.	
Logsgardstølen	82/1,5	659 300	4,2x4,1	ANA-VSV	VSV	NV-re hj.	+ skjøl.
Søre Slettan I	74/1	684 303	4,5x4,4	ANA-VSV	SSA	A-re hj.	
Søre SlettanII	74/1	685 303	5,5x5	N-S	S	SV-re hj.	+ ope utbygg ved inngang.
Kjellargardstølen	77/1,2	673 299	4,3x4	N-S	S	SA-re hj.	+ skjøl.
Settungsgardstølen	83/1	654 300	5,2x4,6	N-S	S	NV-re hj.	Delt med raust og fili. Spesiell. Truleg anna bruk tidlegare.

Okt. 1986.

Ola Ellingsgard

Torvtak for brenntorv. Gravabotten i Ål
I bruk frå 1920-åra til sist i 40-åra.

DE, okt. 1986

Fornminner i Hallingdal

Fornminnets art:
Leirplass eller tyske
alpejegerar 1942 (ca)

ØK Utanom ØK-ramma
M7111516 I Gyri nosvatnet.
UTM-koordinat 694 408
beliggenhet:
I Fagerdalen stölsameige
høyde over havet: 1240 m.

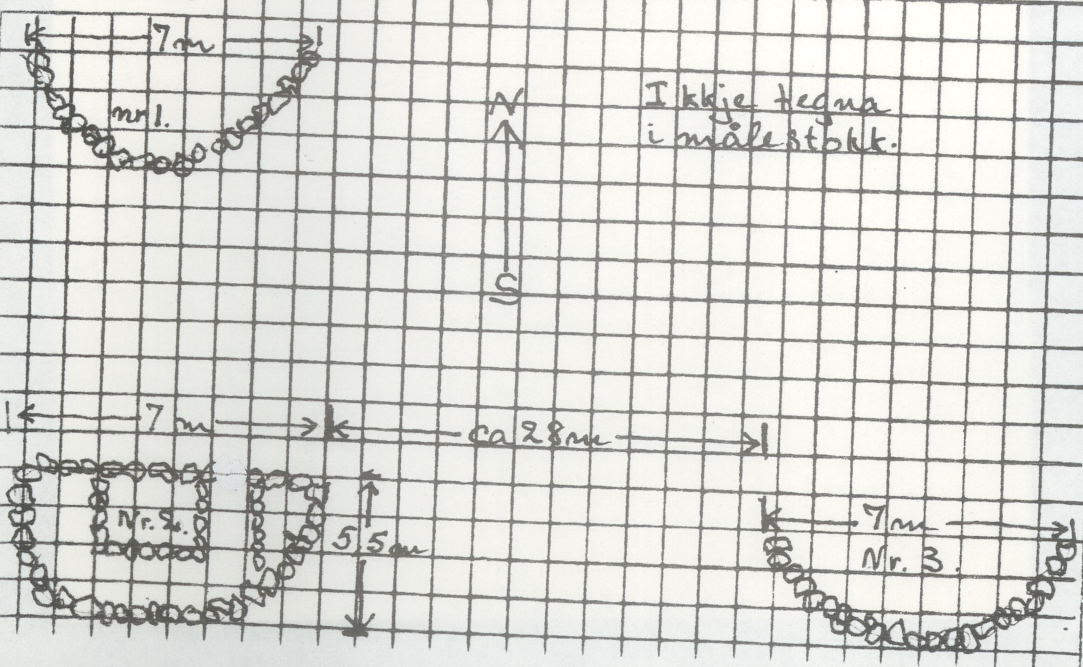
..... ^{Ål}kommune, HALLINGDAL, Buskerud		feltreg.
Gårdenr 58 brnr 6,15 " 64 " 3 " 104 " 3 " 105 " 2	registrator: Ola Ellingsgard dato: 13. aug. 1986. kontrollert:	

Beskrivelse av fornminnet og nærmeste omgivelser: (evt fortsettelse på baksiden)

Plassen er på eit par turolendte fleker
i den svake N-hellinga 12,5 m 38U for hytta
til Kyrkjedeld på stölen Fagerdalen.
Formasjonane synar som steinrekker på
bakken. Ibulegei eller annan form for bivuakk.
Sjå skisse og foto.
Nr. 1 og 3 er nærast bogenforma, med opening
mot N.
Nr. 2 har form som lukka halvsirkel, med
inndeling som skissa viser.

til disposisjon for senere

evt skisse/foto

1. Har fornminnet/stedet omkring noe spesielt navn?
Nei.
2. Har fornminnet blitt omtalt i muntlig/nedskrevet tradisjon?
Nei
3. Hvem kan påvise stedet og evt gi nærmere opplysninger?
Olav Kyrkjedeld, 3570 Ål.

Lokalitetene fra ASA. Nr 3 i forgrunnen.

Nr. 2 og 1 sett fra S.